

ОВОЛОДІННЯ ТЕХНОЛОГІЯМИ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Дубініна Я.П., старший викладач кафедри соціальної роботи

Навчально-наукового інституту інформаційних та соціальних технологій ОНУ імені І.І. Мечникова

У вітчизняній методології та практиці соціальної роботи ідея синтезу психологічного і соціального простежується на всіх рівнях — у формулюваннях цілей і завдань соціальної допомоги населенню, в кваліфікаційних вимогах і посадових обов'язках соціальних працівників, державних освітніх стандартах підготовки фахівців з соціальної роботи. Відповідно, інтегративний підхід фактично закладений і в нормативних документах про діяльність соціальних служб і посадових обов'язках соціальних працівників. Так, в них фігурують такі види діяльності, як: - надання громадянам кваліфікованої соціально-психологічної допомоги, зокрема здійснення консультування; - допомога клієнтам у конфліктних і психотравмуючих ситуаціях; - розширення у клієнтів діапазону соціально і особистісно прийнятних засобів для самостійного вирішення власних проблем і подолання наявних труднощів; - допомога клієнтам в актуалізації їх творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних ресурсів для виходу із кризового стану; - стимулювання самоповаги клієнтів та їх впевненості в собі.

Сучасна соціальна робота перебуває на етапі активного розвитку теоретичних положень та аналізу й систематизації досягнень соціальної практики. Соціально-психологічна спрямованість (особистість — суспільство) еволюціонувала протягом всієї історії професійної соціальної роботи і призвела до виникнення психосоціального підходу. Серед професійних компетентностей фахівця з соціальної роботи — володіння психосоціальним підходом, який реалізується через ефективну участь у вирішенні психологічних, міжособистісних та соціальних проблем «особистості в ситуації».

Психосоціальна допомога спрямована на психологічну підтримку населення в різних складних і кризових ситуаціях, що викликають психологічний дискомфорт та емоційну нестабільність, на сприяння ефективній адаптації до соціального середовища, до мінливих соціальних умов як окремих особистостей, так і груп населення. Психосоціальна допомога - прикордонна область між психотерапією і соціальною роботою. У широкому сенсі психосоціальна робота трактується як напрям соціальної роботи, основна мета якого — надання первинної психологічної допомоги, соціальної підтримки людям, які перебувають у важкій життєвій ситуації, як організація комплексу умов для продуктивної адаптації людини у змінених умовах життєдіяльності. У вузькому сенсі психосоціальна робота — це діяльність фахівця з соціальної роботи, спрямована на відновлення втраченої психосоціальної рівноваги, на пошук ресурсів особистості і ресурсів соціального середовища для подолання труднощів у життєвій ситуації. Основні завдання психосоціальної допомоги у практиці соціальної роботи — розширення діапазону соціальних і особистісних ресурсів клієнта для самостійного вирішення виникаючих проблем, подолання труднощів, актуалізація його творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних можливостей, необхідних для виходу з кризового стану, стимулювання самоповаги і впевненості в собі.

Комунікативні контакти працівників соціальних служб з людьми, інтегративна діагностика особистості та її проблем, організація спільної діяльності і взаємодій зумовлюють нові комплексні підходи і методи у вирішенні людських проблем. У будь-якій галузі соціального обслуговування використовуються методи психологічного впливу на особистість та групу. Однак, пряме перенесення методів психології в соціальну роботу небажано, оскільки такі складні види роботи, як психологічне консультування та психотерапія, вимагають спеціальних професійних навичок та практичної підготовки фахівця.

Серед вчених, і в першу чергу психологів, існують різні, часом альтернативні точки зору на специфіку надання психосоціальної допомоги та на необхідність розмежування професійної відповідальності фахівців, які надають допомогу людині, що перебуває у важкій

життєвій ситуації. Разом з тим, реалії соціальної практики такі, що перший фахівець, з яким зустрічається клієнт, що потребує допомоги, — фахівець з соціальної роботи. Він зобов'язаний надати людині первинну психологічну допомогу і зробити це професійно, коректно і компетентно. Під час первинного психологічного консультування відбувається перше ознайомлення з проблемами клієнта, вичленення аспектів цих проблем, їх усвідомлення і самоактуалізація резервів особистості для вирішення своїх психологічних проблем. Функції первинного психосоціального консультування виконують також працівники телефонів довіри, які по телефону обговорюють з клієнтами їх проблеми, включаючи психологічні, допомагають виокремити й усвідомити ці проблеми, визначити внутрішню позицію клієнта, адресувати до необхідних фахівців.

Вже в процесі становлення та інституціалізації соціальної роботи було ясно, що органічна складова її – психологічна діяльність соціальних працівників і психологів, психосоціальна робота з індивідом і групою. Психологія становить істотну частину змісту теорії і практики соціальної роботи, бо об'єкт соціальної роботи - індивід або група індивідів, що володіють певними психологічними особливостями, які необхідно враховувати для реалізації індивідуального підходу у процесі роботи з ними, для дослідження особистості клієнта та для формування стратегій соціальної допомоги.

Основна мета соціальної роботи – підвищити якість життя клієнтів шляхом зміни їх внутрішнього світу та зовнішніх обставин, які впливають на цей світ, тому мета психологічної практики соціальної роботи також полягає в розвитку оптимальної соціалізації і разом з тим соціальної адаптації та реабілітації клієнта. Психологічні основи соціальної роботи включають як загальнотеоретичні психологічні концепції, так і методи практичної психології: загальні та спеціальні методи; індивідуальні та групові психологічні методи; профілактичні та психодіагностичні психологічні методи; методи психологічної адаптації, корекції, допомоги та психотерапії. Визначальна роль та місце психологічних теорій та різних галузей психологічної науки в соціальній роботі: соціальна психологія (теорії груп, теорії психології спілкування, теорії соціального конфлікту тощо); індивідуальна та диференційна психологія; патопсихологія та психодіагностика; вікова та педагогічна психологія; психологія праці, організаційна психологія та психологія управління; етнопсихологія та психологія мас; теорії та напрямки психологічного консультування, психологічної корекції та психотерапії; психологічна профілактика та психогігієна.

Таким чином, психологія соціальної роботи за своєю структурою включає три основних блоки:

1) загальнотеоретичні психологічні ідеї й концепції, що становлять методологічну базу психологічної практики соціальної роботи;

2) конкретні психотехнології, тобто психологічні методи профілактики, діагностики та вирішення соціально-психологічних проблем індивідів і окремих груп, їх соціально-психологічної адаптації і реабілітації. Основні функціональні напрями практичної психології в системі соціальної роботи: просвітницька робота, психопрофілактика, психодіагностика, психологічний розвиток і психокорекція, психологічне консультування та немедична психотерапія;

3) особливості соціально – психологічної роботи соціальних працівників з індивідами і різними групами населення, які потребують психосоціальної допомоги (що передбачає виявлення та урахування специфіки їх соціально – психологічної поведінки, способу мислення та дій).

Ще один важливий аспект — це оволодіння фахівцем із соціальної роботи методами психологічної самопомоги, що сприятиме ефективному подоланню криз професійного становлення в контексті проходження основних етапів розвитку професіонала.